

ПРАВА НА ЧОВЕКА

В своите външни отношения Европейският съюз (ЕС) следва политика на подкрепа на демокрацията и правата на човека, която произтича от неговите основополагащи принципи — свобода, демокрация, зачитане на правата на човека и основните свободи и принципите на правовата държава. ЕС се стреми да интегрира свързаните с правата на човека въпроси във всички политики и програми на ЕС и разполага с различни инструменти на политиката в областта на правата на човека за конкретни действия, включително финансиране на конкретни проекти чрез своите инструменти за финансиране.

ПРАВНО ОСНОВАНИЕ

- Член 2 от Договора за Европейския съюз (ДЕС): Ценностите на ЕС. Съюзът се основава на ценностите на „зачитане на човешкото достойнство, на свободата, демокрацията, равенството, правовата държава, както и на зачитането на правата на човека, включително правата на лицата, които принадлежат към малцинства“;
- Член 3 от ДЕС: Целите на ЕС. В отношенията си „с останалата част от света“, ЕС допринася за „премахването на бедността и защитата на правата на човека и в частност тези на детето, както и за стриктното спазване и развитието на международното право, и по-специално зачитането на принципите на Устава на Организацията на обединените нации“;
- Член 6 от ДЕС: Хартата на основните права и Европейската конвенция за защита на правата на човека. Въпреки че разпоредбите на Хартата на основните права на Европейския съюз изрично се отнасят само до прилагането на правото на Съюза (член 6, параграф 1), институциите и органите на ЕС и неговите държави членки трябва също да спазват Хартата във външните отношения на ЕС. Присъединяващите се към ЕС държави също трябва да спазват Хартата. Член 6, параграф 2 изисква от ЕС да се присъедини към Европейската конвенция за правата на човека (повече информация можете да намерите в Информационен фиш [4.1.2](#) относно Хартата на основните права);
- Член 21 от ДЕС: принципите, на които се основава външната дейност на Съюза. Тези принципи са демокрацията, правовата държава, универсалността и неделимостта на правата на човека и на основните свободи, зачитането на човешкото достойнство, принципите на равенство и солидарност и зачитането на принципите на Устава на Организацията

на обединените нации от 1945 г. и на международното право. В член 21 ЕС потвърждава принципа на „неделимостта на правата на човека и на основните свободи“, като се ангажира да разглежда икономическите и социалните права като също толкова важни, колкото гражданските и политическите права;

- Член 205 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС): общи разпоредби относно външната дейност на Съюза. Съгласно този член дейността на Съюза на международната сцена се основава на принципите, залегнали в член 21 от ДЕС.

ПОЛИТИКАТА НА ЕС ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

През 2012 г. Съветът прие Стратегическа рамка на ЕС относно правата на човека и демокрацията, придружена от план за действие за прилагане на рамката. Рамката определя принципите, целите и приоритетите за подобряване на ефективността и последователността на политиката на ЕС през следващите десет години. Тези принципи включват интегриране на правата на човека във всички политики на ЕС (като „свързваща нишка“), включително когато вътрешните и външните политики се припокриват, и възприемане на по-добре адаптиран подход. Планът за действие предвижда конкретни стъпки за периода до 31 декември 2014 г. Обновен план за действие за периода 2015—2019 г., който се основава на оценката на първия и е разработен под политическото ръководство на заместник-председателя на Комисията/върховен представител на Съюза по въпросите на външните работи и политиката на сигурност, беше приет през юли 2015 г. Понастоящем се разработва новият план за действие за периода 2020—2024 г.

Въпреки че не са правнообвързващи, насоките на ЕС относно правата на човека, приети от Съвета на ЕС, предоставят практически указания за представителства на ЕС по света относно:

- действията срещу смъртното наказание,
- диалога по свързани с правата на човека въпроси,
- правата на детето,
- действията срещу изтезанията и други форми на жестоко отношение,
- закрилата на децата при въоръжени конфликти,
- закрилата на защитниците на правата на човека,
- спазването на международното хуманитарно право,
- борбата срещу насилието над жени и момичета,
- утвърждаването на свободата на религията и убежденията,
- защитата на правата на лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните и интерсексуалните (ЛГБТИ) лица,
- утвърждаването на свободата на изразяване както в онлайн, така и офлайн,

— недискриминацията във външната дейност.

ЕС редовно включва правата на човека в политическия диалог, който води с трети държави или регионални организации. Той също поддържа диалог и провежда консултации, изрично посветени на правата на човека, с повече от 40 държави. Освен това почти всички от 79-те държави от Африка, Карибите и Тихоокеанския басейн (АКТБ) поддържат диалог с ЕС в съответствие с член 8 от Споразумението от Котону, който гласи, че политическият диалог следва да включва „редовна оценка на напредъка по зачитането на правата на човека“.

Дипломатическите демарши (които са поверителни) и декларации (които са публични), които се отнасят до свързани с правата на човека политики и конкретни нарушения на права в трети държави, също са важно средство за упражняване на дипломатически натиск в международните отношения.

Двустранните търговски споразумения и различните споразумения за асоцииране и сътрудничество между ЕС и трети държави или регионални организации включват клауза, която определя зачитането на правата на човека като „съществен елемент“. В случай на неспазване могат да се прилагат различни мерки като ограничаване или спиране на сътрудничеството. За държавите, обхванати от процеса на разширяване, е въведен силен механизъм на обвързване с условия. В обновената Европейска политика за съседство е интегриран подход „повече за повече“ (повече интеграция и пари в замяна на повече реформи). Преференциалните търговски схеми, предоставяни от ЕС на развиващите се държави (ОСП+), включват стимули за реформи.

Стратегиите на ЕС по държави в областта на правата на човека и демокрацията се основават на подход „отдолу-нагоре“, чиято цел е интегриране на насоките или плановете за действие в областта на правата на човека в един единствен, ясен политически документ, съобразен със съответната държава, с конкретни задачи, които трябва да бъдат изпълнени за период от три години. Мисиите на ЕС за наблюдение на избори имат за цел също така подобряване на положението с правата на човека, тъй като действат възпиращо на опитите за сплашване и насилие по време на избори и укрепват демократичните институции.

ЕС подкрепя правата на човека с участието си в многостранни форуми като третия комитет на Общото събрание на ООН, Съвета по правата на човека на ООН, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) и Съвета на Европа. Съюзът също така активно подкрепя международното правосъдие, например чрез Международния наказателен съд.

С бюджета си от 1,3 милиарда евро за периода 2014—2020 г., Европейският инструмент за демокрация и права на човека (ЕИДПЧ) подкрепя и защитава основно представители от гражданското общество, които насърчават правата на човека и демокрацията. Важна особеност на този инструмент е, че не е необходимо съгласието на съответното правителство. Други инструменти за финансиране, имащи отношение към правата на човека, включват Инструмента за сътрудничество за развитие, Инструмента, допринасящ за стабилността и мира, Европейския инструмент за съседство и Европейския фонд за развитие. Освен това ЕС е поел ангажимент постепенно да интегрира основан на правата

подход във всички свои програми за развитие, който се основава на набор от инструменти, разработен от Комисията през 2014 г. Европейският фонд за демокрация е основана на частното право фондация, подкрепяна от ЕС и неговите държави членки. Бюджетът от 2,3 милиарда евро за периода 2014—2020 г. за общата външна политика и политика на сигурност (ОВППС) на Съюза обхваща определени дейности, свързани с правата на човека, по-специално гражданско управление на кризи. Годишният доклад относно правата на човека, който се изготвя от заместник-председателя/върховен представител и се приема от Съвета, дава обща представа за положението с правата на човека в световен мащаб и за действията на ЕС през годината.

УЧАСТНИЦИ

Европейският съвет определя стратегическите интереси на ЕС и общите насоки на ОВППС.

Съветът по външни работи, който заседава всеки месец, обикновено се занимава с въпроси относно правата на човека, свързани с ОВППС или политиките на ЕС в областта на търговията или развитието. Работната група „Права на човека“ на Съвета (СОНОМ), която извършва подготвителната работа за разискванията на високо равнище и вземането на решения по свързани с правата на човека въпроси, е съставена от експерти в областта на правата на човека от държавите членки и представители на Европейската служба за външна дейност (ЕСВД) и на Комисията.

Съветът по външни работи се председателства от заместник-председателя/върховен представител на Съюза, който участва в разработването на ОВППС на Съюза и гарантира изпълнението на решенията. Заместник-председателят/върховен представител също представлява ЕС по въпроси, свързани с ОВППС, и наблюдава ЕСВД и делегациите на ЕС в трети държави. В ЕСВД има дирекция по правата на човека, глобалните и многостранните въпроси, а във всяка делегация на ЕС има звено за контакт по въпросите на правата на човека. Делегациите на ЕС имат ключова роля в разработването и прилагането на националните стратегии в областта на правата на човека и демокрацията, подготовката на диалозите относно правата на човека, ангажирането на защитниците на правата на човека и гражданското общество, както и в определянето на приоритетите за финансова помощ от ЕС.

Комисията води преговорите по международни споразумения, наблюдава процеса на разширяване и политиката за съседство и управлява програмите за развитие и инструментите за финансиране (в тясно сътрудничество с ЕСВД).

Ролята на специалния представител на ЕС за правата на човека е да повишава ефективността и видимостта на политиката на ЕС в областта на правата на човека. Специалният представител има широк, гъвкав мандат и работи в тясно сътрудничество с ЕСВД. Понастоящем длъжността се заема от Иймън Гилмор, който пое задълженията си на 1 март 2019 г.

Парламентът дава своя принос за развитието на политиките на ЕС и наблюдава работата на другите институции на ЕС.

Съгласно членове 207 и 218 от ДФЕС, за да влязат в сила, повечето международни споразумения трябва да бъдат одобрени от Парламента. Така например през 2011 г. Парламентът блокира текстилния протокол към Споразумението за партньорство и сътрудничество между ЕС и Узбекистан, основно поради опасенията, свързани с използването на детски труд. Той даде своето съгласие през 2016 г. след значителни подобрения по отношение на използването на детски и принудителен труд.

Член 36 от ДЕС задължава върховния представител да се консултира с Парламента по главните аспекти и основните решения в областта на ОВППС и да го информира за развитието на тези политики. Парламентът може да задава въпроси или да дава препоръки на Съвета или на заместник-председателя/ върховен представител.

Резолюциите на Парламента имат за цел да се повиши осведомеността относно нарушенията на правата на човека, да се подкрепят защитниците на правата на човека и да се оформи политиката на ЕС в областта на правата на човека чрез конкретни предложения за политики. Резолюциите могат да бъдат част от законодателния процес или резултат от доклади по собствена инициатива на комисиите на Парламента или от разисквания по неотложни случаи, които обикновено се провеждат в четвъртък сутрин по време на редовните месечни сесии в Страсбург във връзка с тежки случаи на нарушения на правата на човека по света (член 144 от Правилника за дейността на Парламента).

Подкомисията на Парламента по правата на човека (DROI) към комисията по външни работи (AFET) отговаря за въпроси, свързани с демокрацията, принципите на правовата държава, правата на човека в трети държави, включително правата на малцинствата, принципите на международното право, както и за осигуряването на съгласуваност между всички външни политики на Съюза и политиката му в областта на правата на човека. Тя организира изслушвания с участието на заинтересовани лица по широк кръг въпроси, свързани с правата на човека, с цел осигуряване на информацията относно резолюции и други парламентарни инициативи. Подкомисията се занимава и с оперативното управление на досиетата в областта на правата на човека, а нейни делегации редовно посещават съответните държави. С въпроси, свързани с правата на човека във външните отношения на ЕС, се занимават и следните комисии: AFET, комисията по международна търговия (INTA), комисията по развитие (DEVE) и комисията по правата на жените и равенството между половете (FEMM). Правата на човека са също така важен елемент от работата на постоянните делегации на Парламента, които взаимодействат на двустранна основа с парламенти извън ЕС и в контекста на парламентарните асамблеи.

Благодарение на бюджетните си правомощия (съгласно член 14 от ДЕС и член 310, параграф 1 от ДФЕС), Парламентът има думата при разпределянето на средства за ЕИДПЧ и други инструменти за финансиране, използвани за подкрепа на правата на човека. Освен това Парламентът е съзакондател за инструментите за външно финансиране. Повечето от действащите понастоящем инструменти изтичат на 31 декември 2020 г. През 2018 г. Комисията представи

предложението си за инструментите за външно финансиране за периода 2021 – 2027 г., което обединява в един регламент ЕИДПЧ, ЕИС, ИСП, IcSP и ЕФР. На 27 март 2019 г. Парламентът [прие](#) позицията си на първо четене по предложението, като засили позоваванията на целите и гаранциите в областта на правата на човека и поиска по-голям финансов пакет за тематичната програма за правата на човека и демокрацията.

Всяка година Европейският парламент присъжда [наградата „Сахаров“ за свобода на мисълта](#) на защитници на правата на човека от целия свят. Сред нейните носители са Нелсън Мандела, Малала Юсафзай и Раиф Бадауи. През 2018 г. наградата беше присъдена на Олег Сенцов, украински филмов режисьор. Той беше осъден е на 20 години лишаване от свобода за „планиране на терористични актове“ срещу фактическото управление на Русия в Крим. Той започна гладна стачка между май и октомври 2018 г. и се превърна в символ за други украински граждани, които са били незаконно задържани от руските окупационни сили на Кримския полуостров. След освобождаването му от затвора през септември 2019 г. той получи лично наградата на церемония, състояла се в Европейския парламент на 26 ноември 2019 г. Лауреат на наградата „Сахаров“ за 2019 г. е Илхам Тохти – известен уйгурски защитник на правата на човека, преподавател по икономика и адвокат, застъпващ се за правата на уйгурското малцинство в Китай. След двудневен показан процес през септември 2014 г. Тохти беше осъден на доживотен затвор поради дейността си като активист.

Парламентът също така създаде Мрежа на носителите на наградата „Сахаров“ в подкрепа на носителите на наградата, за развитие на контактите помежду им и за насърчаване на съвместни дейности. Стартирана от Мрежата на носителите на наградата „Сахаров“ през 2013 г., стипендиантска програма „Сахаров“ за защитници на правата на човека от трети държави има за цел да разшири познанията на стипендиантите относно ангажираността на Европейския парламент в областта на правата на човека, да им помогне да развият способностите си и да подобрят работата си, както и да повиши осведомеността относно наградата „Сахаров“ и нейните ценности.

Мисиите на ЕС за наблюдение на избори обикновено се ръководят от член на ЕП. Делегациите на Европейския парламент за наблюдение на избори се интегрират в мисии на ЕС или в международни мисии и използват техни обекти и инфраструктура (повече информация можете да намерите в Информационен фиш [5.4.2](#) относно укрепването на демокрацията и наблюдението на избори).

Председателят на Европейския парламент активно подкрепя правата на човека чрез изявления и писма и посредством обсъждане на въпроси, свързани с правата на човека, на срещи с важни участници.

В своя годишен доклад по собствена инициатива Парламентът разглежда политиката на ЕС в областта на правата на човека и годишния доклад на ЕС, както и дейността на самия Парламент, и набелязва бъдещите приоритети.

Marika Lerch
11/2019

